

Regeringens ändringar i grundskolans nya läroplan

Denna artikel har för avsikt att beskriva och diskutera de skillnader som föreligger mellan Skolverkets framlagda förslag till kursplan för geografi i grundskolan och den version som regeringen antog. Artikeln avslutas med ett jämförande »test» i de båda förslagens anda för att visa på de skillnader i kunskapssyn, som de båda versionerna kan sägas representera.

I Geografiska Notiser nr 3, 2010 skrev jag om de styrdokument för grund- och gymnasieskola 2011, som var framlagda av Skolverket. Dessa var dock då i skrivande stund inte antagna av regeringen respektive Riksdagen. Jag berömde den öppna dialogen och samarbetet med skolor, olika experter och intressenter, som föregått det framlagda förslaget. Ett grundläggande bakgrundsarbete lovade gott för en smidig övergång för den nya skolan 2011/2012. Jag lyfte också fram de framlagda dokumentens tydliga beskrivningar av innehåll och kunskapskrav, skrivet på ett lättillgängligt språk.

Jämfört med de nu gällande styrdokument, torde de av Skolverket föreslagna styrdokument verkligen kunna bli just dokument som styr det dagliga arbetet. Något man med enkelhet planerar efter, refererar till och diskuterar. Ett stöd för exempelvis nyutbildade lärare. I min tidigare artikel lyfte jag även fram det positiva

i att de nya dokumenten förvisso var mer detaljrika i beskrivningen av det centrala innehållet, men dock utan att löpa risk att bli en lista där allt ska hinnas med och bockas av. I de framlagda förslagen fanns det plats för anpassning till en mer internationaliserad skola, till lokala geografiska fenomen och till aktuella geografiska företeelser.

Allt väl således och en geografiundervisning som från och med ht 2011 är anpassad till dagens skola och ett framtida samhälle? Nja, som de flesta läsare av Notiserna nog är medvetna om blev inte förslagen gällande grundskolan antagna i det skick som de framlades. Utbildningsdepartementet, som ligger under regeringen, har gjort en del smärre ändringar, som kan påverka undervisningen i år 4–9 på ett sätt som inte var intentionen i de av Skolverket presenterade förslagen. Ändringarna har diskuterats och debatterats i Sveriges Radio, i lärtidningar, Svenska Dagbladet och på olika bloggar. Ord som namngeografi, faktakunskaper, helhetssyn, gammeldags, blindkartor, allmänbildning har använts och utbildningsminister Björklund har nog inte alltid framställts som en expert beträffande geografiämnets kärna och karaktäristik.

Vilka skillnader och likheter kan vi då utläsa om vi jämför Skolverkets och de

partementets förslag? Har Skolverkets eminenta förslag helt förkastats? Nej, det mesta är sig likt, vilket är bra. I Utbildningsdepartementets skrivning finns samma struktur, organisation och presentation av det centrala innehållet etc. Således ett styrdokument att kunna använda i skolan, som är lätt att ta till sig. Dock finns det några tillägg och omskrivningar, som till viss del motsäger den helhetssyn och den nutida och framtida omvärldsuppfattning, som expertgruppen bakom Skolverkets förslag velat lyfta fram. Nedan följer en noggrann beskrivning av de skillnader som jag kunnat utläsa.

Inledande syfte

I det inledande syftet finns det främst fyra skillnader. Departementet har i den första meningen lagt till »...kunskaper om geografiska förhållanden...», något som enligt min mening inte tillför något extra då detta redan finns explicit och implicit i det tidigare framlagda förslaget. Ytterligare en mening som har lagts till är:

Undervisningen ska ge eleverna kunskap om karta och kännedom om viktiga namn, läges- och storleksrelationer så att de kan orientera sig och dra slutsatser om natur- och kulturlandskap och om människors levnadsvillkor.

En svårförståelig mening, som kan ses som kaka på kaka, då syftena redan konkretiserats i fyra sammanfattande punkter, och här tas upp igen. Ordet rättvis har tagits bort i den mening som beskriver den levnadsmiljö som vi bör sträva mot att uppnå. Det skulle vara intressant att veta varför. I den tredje punkten har ordet karta lagts till.

Med detta tillägg kommer karta mer att framstå som enbart en källa, än som ett mångfacetterat redskap, analysverktyg och just källa.

Centralt innehåll

Åk 1–3

När det gäller beskrivningen av det centrala innehållet, så är inte skillnaderna så stora för årskurs 1–3, där geografi ingår i samhällsorienterade ämnen. Vissa begrepp har olyckligtvis bytts ut, t ex genus som har ersattas av könsroller och jämställdhet. Under andra punkter har ord lagts till, t ex miljö i skrivningen :

Förutsättningar i natur och miljö för befolkning och bebyggelse, till exempel mark, vatten och klimat.

Ska jag vara kritisk är jag osäker på vad detta tillägg tillför kursplanens tydlighet, då det snarare tyder på en osäkerhet beträffande just begreppet miljö, då en konsekvent användning saknas.

Under rubriken »Att undersöka verkligheten» har man valt att förtydliga »Rumsuppfattning med hjälp av mentala kartor och fysiska kartor» genom att lägga till »över till exempel närområdet och skolvägar...» Måhända en fingervisning om att närområdet skall prioriteras? Dock har man valt att behålla första punkten under »Att leva i världen»:

Jordgloben. Kontinenternas och världshavens läge på jordgloben. Namn och läge på världsdelarna samt på länder och platser som är betydelsefulla för eleven.

Det tackar jag för!

Åk 4–6

För årskurserna 4–6 är dock förändringarna i departementets förslag mer markanta och kan i värsta fall leda till att Skolverkets eftersträlvade holistiska perspektiv på geografiundervisning får ge vika för ett mer detaljstyrt och snävt synsätt. Detta gäller främst tilläggen/omskrivningarna under »Livsmiljöer» och »Geografins metoder, begrepp och arbetssätt». Under dessa två rubriker finner vi nu följande:

- De svenska och nordiska och övriga europeiska natur- och kulturlandskapen. Processen bakom samt deras utmärkande drag och utbredning.
- Fördelningen av Sveriges, Nordens och övriga Europas befolkning samt orsaker till fördelningen och konsekvenser av denna.
- Namn och läge på Sveriges landskap, samt orter, berg, hav och vatten i Sverige samt huvuddrag för övriga Norden.
- Namn och läge på övriga Europas länder samt viktigare öar, vatten, berg, regioner och orter.

Att sätta Sverige, Norden och Europa i fokus begränsar undervisningen och kommer troligen att innebära att många läromedel kommer att fortsätta att organiseras på detta traditionella sätt. Det är inte fel att utgå från Sverige etc och det fysiskt nära i undervisningen. Tvärtom! Men att begränsa och detaljstyra är olyckligt i en framtida skola med elever som inte alltid har det fysiskt nära som referenspunkt.

Skrivningen i tredje punkten visar på en okunskap om geografiska begrepp, landskap har en alldeles egen betydelse i geografin. Att blanda in skrivningen svenska

landskap är olyckligt och tyder på/kan leda till begreppsförvirring.

Åk 7–9

För dessa årskurser är förändringarna inte så stora. Meningar har tagits bort och lagts till. Den skrivningen som Skolverket under »Geografins metoder, begrepp och arbetssätt» har haft gemensamt för 4–9: »Namn och läge på länder, regioner, städer, hav, sjöar, floder, bergskedjor och öknar som eleverna möter i undervisningen», och som begränsats enligt ovan för årskurs 4–6 har för årskurs 7–9 blivit till »Namn och läge på världsdelarnas viktigare länder, vatten, öar, berg, öknar, regioner och orter». Återigen mer styrande.

En snävare omvärldsbild

Debatten i media kring de båda förslagen har till stor del kommit att handla om huruvida det är viktigt att kunna namn på platser eller ej. Understundom har departementets förslag framhållits som mer tydligt när det gäller detta. Dock finns ingenting i Skolverkets förslag som talar emot att eleverna behöver kunna namn och läge på olika platser, regioner etc, snarare tvärtom. Dock finns det en skillnad i förslagen beträffande vilka platser som ska studeras, och när de ska studeras. En skillnad som kan leda till en snävare omvärldsbild i en skola av idag och i morgon.

Nedan är avslutningsvis några exempel på frågor som visar på den skillnad i kunskapssyn som de båda förslagen kan sägas förespråka. Vad vill du ha i din skola i framtiden? Version A eller Version B?

Version A

- 1) Markera på en karta var vi finner samer. Vilka orsaker kan finnas till deras lokalisering i just detta område?
- 2) 2012 äger OS rum i London. Nämn tre fördelar och tre nackdelar med att lokalisera OS i London.
- 3) Rangordna Sveriges tre längsta vattendrag med det längsta först. Hur/till vad används vattnet i dessa vattendrag?
- 4) Vad menas med sprickdalslandskap? I vilka landskap i Sverige finner vi sprickdalslandskap?
- 5) I vilka tre länder i Europa har man lägst medelinkomst/invånare? Högst? Nämn minst tre olika troliga orsaker till dessa skillnader.

Version B

- 1) Markera på en karta var vi finner samer och aboriginer. Kan du se någon likhet och skillnad på deras lokalisering i respektive region?
- 2) 2012 äger OS rum i London och 2016 i Rio de Janeiro. Nämn tre fördelar och tre nackdelar för lokalbefolkningen med att lokalisera OS i London respektive Rio. I vilken stad tror du att lokalbefolkningen kommer att gynnas mest?
- 3) Rangordna Sveriges tre längsta vattendrag, och världens tre längsta vattendrag, med det längsta först. Hur/till vad används vattnet i dessa vattendrag? Vilka likheter och skillnader kan du finna?
- 4) Vad menas med sprickdalslandskap? Var i Sverige finner vi sprickdalslandskap? Kan du nämna några andra platser i världen där du finner samma typ av landskap?
- 5) I vilka tre länder i Europa har man lägst medelinkomst/invånare? Högst? Jämför detta med de tre länder i världen som har lägst respektive högst medelinkomst/invånare. Skiljer sig siffrorna åt mycket? Nämn minst tre olika troliga orsaker till dessa skillnader.

Karin Wakeham är ledamot i styrelsen för Geografilärarnas Riksförening och lärarutbildare vid Linköpings universitet.

Mejl: karin.wakeham@liu.se